

KS. PAWEŁ LANDWÓJTOWICZ

PORADNICTWO MAŁŻEŃSKO-RODZINNE W DIECEZJI

MARRIAGE AND FAMILY COUNSELLING IN A DIOCESE

A b s t r a c t. Because of the growing number of individuals, married couples and families who need support, the Directory of Pastoral Office of Catholic Church Families has indicated at the need of creating and developing the networks of parish, district and diocese counselling. The article shows how the marriage and family counselling functions in dioceses. It also presents historical factors of the beginning of marriage and family counselling and brings about its actual characteristic. The article discusses fundamental problems of that counselling from the theoretical and practical perspective. It indicates at the need of its continued, professional development so that the marriage and family counselling could develop harmoniously and support the individuals, married couples and families in an effective way.

Translated by Maria Hornung

Key words: marriage counselling, family counselling, pastoral office of families.

Ze względu na wciąż rosnącą liczbę osób samotnych, małżeństw i rodzin potrzebujących wsparcia Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin wskazuje na potrzebę tworzenia i rozwijania sieci poradni parafialnych, rejonowych i diecezjalnych (DDR 37-43). Te założenia pozostają jednak bardzo często jedynie teorią w rzeczywistości Kościoła katolickiego w Polsce. Jak zatem poradnictwo małżeńsko-rodzinne funkcjonuje w diecezjach? Na podstawie jakich koncepcji i założeń teoretycznych podejmuje swą działalność? O co warto zadbać, by poradnictwo małżeńsko-rodzinne mogło się harmonijnie rozwijać

Ks. dr hab. PAWEŁ LANDWÓJTOWICZ – kierownik Katedry Antropologii i Teologii Rodziny Instytutu Nauk o Rodzinie, Wydział Teologiczny Uniwersytetu Opolskiego; e-mail: plandwojtowicz@uni.opole.pl

i skuteczniej przychodzić z pomocą wszystkim potrzebującym osobom, małżeństwom i rodzinom? Pytania te staną się kanwą poniższego artykułu.

I. AKTUALNA SYTUACJA PORADNICTWA MAŁŻEŃSKO-RODZINNEGO W DIECEZJI

Duszpasterskie poradnictwo małżeńsko-rodzinne rodziło się i rozwijało w specyficznych uwarunkowaniach społeczno-politycznych, które rzutowały na sposób jego funkcjonowania. Wrosło ono z realnej potrzeby ochrony i wsparcia chrześcijańskiej wizji małżeństwa i rodziny, która została zagrożona z jednej strony ideologicznymi naciskami komunistycznego państwa, a z drugiej potrzebą obrony życia dzieci nienarodzonych. Z perspektywy lat można stwierdzić, że także dzięki wielu działaniom duszpasterskiego poradnictwa został ocalony etos małżeństwa i rodziny chrześcijańskiej w Polsce oraz wzrosła świadomość nienaruszalności ludzkiego życia od poczęcia do naturalnej śmierci. Istotnym osiągnięciem był także rozwój struktur duszpasterskiego poradnictwa.

Działalność duszpasterskiego poradnictwa powiązana była ze strukturami Kościoła w Polsce. Dzięki temu nastąpił istotny przełom w relacjach osób świeckich i duchownych, który uprzedził nawet wskazania Soboru Watykańskiego II. Włączenie laikatu w działalność zbawczą Kościoła dokonało się w niewralgicznym punkcie stycznym rzeczywistości doczesnej i wiecznej, jakim jest małżeństwo i rodzina. Widowym tego znakiem były opracowywane dokumenty Episkopatu Polski w postaci I, II i III instrukcji na temat przygotowania do sakramentu małżeństwa i prowadzenia poradnictwa duszpasterskiego oraz Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin (2003).

Ważkim osiągnięciem duszpasterskiego poradnictwa było także wypracowanie i rozbudowanie teoretycznych podstaw własnej działalności dzięki powstającym w różnych ośrodkach akademickich katedrom i instytutom o charakterze familiologicznym. W nich kształcone były pokolenia doradców oraz formowane nowe idee dla pracy z małżeństwem i rodziną.

Wypracowana wizja duszpasterskiego poradnictwa małżeńskiego zwróciła uwagę na osobę doradcy. Dobór osób o właściwych predyspozycjach, kształtowanie wiedzy z różnych dziedzin, troska o ich rozwój formacyjny i duchowy stały się głównymi wyznacznikami jakości oferowanej pomocy. Z tego względu, że poziom psychologicznego przygotowania doradców nie mógł być, szczególnie na początku funkcjonowania poradnictwa duszpasterskiego, zbyt wysoki, został więc wypracowany i przyjęty model pracy wyprowadzony z założeń psychologii humanistycznej. Przyjęte koncepcje kontaktu pomocne-

go, poradnictwa podtrzymującego oraz relacji osobowej odegrały bardzo pozytywną rolę w kształtowaniu wizji poradnictwa duszpasterskiego.

Oprócz tych istotnych osiągnięć można jednak, dokonując krytycznej analizy, odnaleźć w duszpasterskim poradnictwie w Polsce pewne elementy wymagające ponownego namysłu, a także korekty. Z perspektywy podejmowanych działań wciąż brakuje świadomości, że najważniejszym miejscem ich realizacji jest wspólnota parafialna. Aby duszpasterskie działania na rzecz małżeństwa mogły taką rolę pełnić, powinna zachodzić spójność wszelkich działań duszpasterskich, ich struktura musi mieć postać sieci obejmującej wszystkie inne apostolaty¹. Oznacza to takie uformowanie działań duszpasterskich, aby w ich centrum było zawsze małżeństwo i rodzina. Wynika to z założenia, że małżeństwo i rodzina są dziś podstawową drogą Kościoła². Duszpasterstwo rodzin należy uczynić rzeczywistym priorytetem zwyczajnego posługiwania duszpasterskiego³.

Istotny problem w polskiej rzeczywistości stanowi także prowadzenie poradni. Okazuje się bowiem, że pomimo to, iż już I Instrukcja Episkopatu Polski wskazywała na konieczność zaprowadzenia łatwego dostępu każdej potrzebującej osobie, małżeństwu czy rodzinie do katolickiego poradnictwa – z perspektywy lat widać, jak wielka to była utopia. Tłumaczy się to: brakiem przekonania u księży, brakiem odpowiednio przygotowanych osób świeckich, brakiem minimalnych choćby funduszy na ten cel, w końcu brakiem chętnych do korzystania z tego rodzaju pomocy. Często sam fakt otwarcia poradni z góry skazuje ją na niepowodzenia, większość parafian bowiem nie wie o jej istnieniu lub nie rozumie celu, dla którego została powołana. Do istniejących już poradni docierają masowo narzeczeni, którzy są zobligowani do trzech konsultacji na temat naturalnych metod rozpoznawania płodności w ramach przygotowania bezpośredniego do sakramentu małżeństwa⁴. Wynika z tego, że działalność parafialnych poradni została ograniczona przede wszystkim do działań na rzecz narzeczonych przygotowujących się do sakra-

¹ Papiaska Rada ds. Rodziny. *Wyzwania stojące przed rodziną na początku trzeciego tysiąclecia*. „L'Osservatore Romano” (wyd. pol.) 2003 nr 11-12 s. 40.

² J a n P a w e ł II. List do rodzin *Gratissimam sane* z okazji Roku Rodziny. 02.02.1994 nr 2.

³ Konferencja Episkopatu Polski. *Służyć prawdzie o małżeństwie i rodzinie* nr 82. http://www.sluzycprawdzie.pl/inspiracje_pastoralne_2.html [dostęp: 02.03.2010].

⁴ J. W i l k. *Miłować rodzinę. O naszym duszpasterstwie rodzin krytycznie*. „Homo Dei” 67:1997 nr 5 s. 56.

mentu małżeństwa, a i ten profil budzi wiele wątpliwości co do jej jakości i skuteczności.

Inną jeszcze kwestią jest tryb podejmowania działalności w pracy poradnianej przez doradców. Większość osób zaangażowanych jest w dzieło duszpasterskiego poradnictwa rodzinnego na zasadzie wolontariatu. Dziś jednak praca w poradni nie może się opierać tylko na wolontariacie. Pewne działania mogą i powinny pozostawać w gestii osób postrzegających swą działalność w duszpasterskim poradnictwie rodzinnym jako swoisty rodzaj posługi, za którą stoi głęboka motywacja religijna. Jednak ambicją duszpasterstwa rodzin musi się stać angażowanie nowych osób, dobrze, profesjonalnie przygotowanych przez specjalistyczne kierunki studiów (np. nauki o rodzinie). Dlatego Episkopat Polski, wzorując się na ustaleniach w niektórych diecezjach, zdecydował w Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin, że praca w poradniach powinna być wynagradzana⁵.

Problem finansowania poradnictwa jest istotną kwestią, bowiem zadania, przed jakimi staje współczesne duszpasterstwo małżeństwa i rodziny, są związane z jego profesjonalizacją. Powiększające się trudności życia codziennego oraz narastająca patologizacja życia społecznego wymaga dziś równie adekwatnych środków zaradczych na poziomie już nie tylko prewencji, ale także poradnictwa i terapii. A to zakłada zatrudnianie profesjonalnej kadry specjalistów z różnych dziedzin. Dzisiaj jest to już realne, ponieważ w Polsce jest wiele przygotowanych osób do podejmowania tych działań, chociażby wykształconych w ramach nauk o rodzinie czy też innych specjalności.

W każdej diecezji istnieje główna poradnia, zwana specjalistyczną, która powinna zapewniać pomoc i wsparcie specjalistów z różnych dziedzin. Jednak poziom i dostępność oferowanej pomocy są zróżnicowane. Najczęściej specjaliści pełnią w nich jedynie dyżury cotygodniowe lub comiesięczne. Oznacza to, po pierwsze, brak zespołu osób pracujących w takiej poradni na pierwszym etapie oraz, po drugie, utrudniony – najczęściej – dostęp do specjalisty. Czasami czas oczekiwania na pierwsze spotkanie przekracza kilka tygodni, co z punktu widzenia klientów jest poważnym utrudnieniem, gdyż przeżywane przez nich trudności wymagają najczęściej dość szybkiej interwencji. Utopią byłoby oczekiwanie, że takie poradnie powstaną w każdej parafii, lecz warto świadomie dążyć, by w każdej diecezji mogła zaistnieć sieć kilku specjalistycznych duszpasterskich poradni, do których dotarcie osobom potrzebu-

⁵ A. R e b a c z. *Zagrożenia i nadzieje rodzin na progu trzeciego tysiąclecia*. http://www.srk.opoka.org.pl/srk/srk_pliki/dokumenty/zagrozenia.htm#_ftn23 [dostęp: 02.03.2010].

jącym nie byłyoby zbyt utrudnione. Wówczas dopiero duszpasterskie poradnictwo miałoby szansę na właściwy rozwój⁶.

Poradnie specjalistyczne potrzebują zatem zespołu doradców z różnych dziedzin, począwszy od duszpasterzy, psychiatrów, psychologów różnych szkół, terapeutów różnych kierunków, mediatorów, pedagogów, przez prawników, ginekologów, seksuologów, po nauczycieli naturalnego planowania rodziny (NPR). Cały zespół nie musi być tworzony przez osoby zatrudnione na cały etat, lecz warto, by kilku specjalistów stanowiło stały zespół, który będzie wspierać się wzajemnie i prowadzić spotkania superwizyjne dla ciągłego doskonalenia i monitorowania jakości udzielanej pomocy⁷.

W Polsce rozwijane było poradnictwo w ramach działań duszpasterstwa rodzin, które w swych założeniach było ukierunkowane na wspieranie całej rodziny, stąd często używana nazwa poradni to Katolickie Poradnie Rodzinne. Trzeba jednak zauważyć szczególną potrzebę zwrócenia uwagi na małżeństwa, na właściwe i umiejętne przychodzenie im z pomocą poradnianą i terapeutyczną w ramach specjalistycznej pomocy duszpasterskiej. Jakość relacji zachodząca między małżonkami jest bowiem czymś fundamentalnym dla funkcjonowania całej rodziny. To suponuje konieczność rozwoju duszpasterskiego poradnictwa małżeńskiego, które będzie miało opracowane podstawy teoretyczne i będzie potrafiło umiejętnie pracować z małżonkami w rozwiązywaniu przeżywanych przez nich problemów.

Nie tylko na Kościele spoczywa troska o małżeństwo. Istotne byłoby przemyślenie strategii ustalającej, z jakimi innymi instytucjami (samorządowymi i pozarządowymi) warto wchodzić we współpracę ze względu na jakość pomocy i typ wsparcia udzielanego małżeństwom. Dopiero wówczas mogą zostać wypracowane różne modele prowadzenia tak rozumianego profesjonalnego wsparcia. Chodzi o to, by na danym terenie tworzyć swoistą koalicję na rzecz wspierania małżeństwa i rodziny, w której aktywnym członkiem i podmiotem będą agendy Kościoła.

Dotychczasowe koncepcje, w oparciu o które rozwijano i nadal rozwija się duszpasterskie poradnictwo małżeńskie w Polsce w jego wymiarze terapeutycznym, zbudowane zostały o przesłanki wynikające z psychologii humanistycznej, szczególnie zaś na wykorzystaniu kontaktu pomocnego C. R. Rogersa. Trzeba uznać wielkie znaczenie tych koncepcji, które są dostosowane do potrzeb i moż-

⁶ W i l k. *Miłować rodzinę* s. 56.

⁷ Por. W. S z e w c z y k. *Poradnictwo rodzinne – osobowy kontakt pomocny*. „Homo Dei” 69:1999 nr 1 s. 56.

liwości duszpasterskiego poradnictwa małżeńskiego w Polsce. Jednak są one w swej istocie ukierunkowane na pomoc indywidualną, a nie na wspieranie małżonków i rodzin w rozwijaniu lub odbudowie wzajemnych relacji.

Problemem jest fakt, że powyższe koncepcje poradnictwa nie są zakotwiczone w żadnym ujęciu teologicznym. Zostały one adaptowane do potrzeb duszpasterskich jako techniki pomocy i wsparcia psychologicznego, które wspierają rozwój człowieka i pomagają mu przewycięzać przeżywane sytuacje trudne i kryzysowe. Nie wypływają one jednak z założeń teologicznych, których celem jest pomoc człowiekowi na drodze ku zbawieniu w życiu małżeńskim i rodzinnym.

Ogólnie można stwierdzić, że duszpasterskiemu poradnictwu małżeńsko-rodzinnemu brakowało przez długi czas pewnej idei jednoczącej (i nadal brakuje), wskazującej określony model budowania relacji małżeńskich i rodzinnych, który byłby zakorzeniony w antropologii teologiczno-biblijnej, sakramentologii, eklezjologii oraz trynitologii. Z powodu braku takiej spójnej koncepcji podejmowane działania często miały charakter przypadkowy, niezorganizowany, co mogło powodować obniżenie ich skuteczności i jakości. Czymś zgoła fundamentalnym staje się zatem wypracowanie spójnej koncepcji duszpasterskiego poradnictwa, u podstaw którego leżą przesłanki teologiczne i dopiero na ich podstawie dobranie odpowiednich koncepcji psychologicznych z wybranymi, ukonkretnionymi technikami terapeutycznymi, które w jak najpełniejszym stopniu mogłyby pomagać w zbliżaniu się do ideału wskazanego przez teologię.

II. WSKAZANIA DLA FUNKCJONOWANIA PORADNICTWA MAŁŻEŃSKO-RODZINNEGO W DIECEZJI

Poszczególne diecezje w różny sposób rozwijają poradnictwo małżeńsko-rodzinne. Warto jednak wyróżnić takie istotne rozwiązania, które należy zaszczerpieć we wszystkich diecezjach w Polsce. Wskazania te można podzielić na teoretyczne i praktyczne.

1. TEORETYCZNE WSKAZANIA DLA FUNKCJONOWANIA PORADNICTWA MAŁŻEŃSKO-RODZINNEGO W DIECEZJI

a) *Communio personarum u podstaw koncepcji duszpasterskiego poradnictwa małżeńsko-rodzinnego*

Zasady praktycznego działania duszpasterstwa rodzin wskazują, że czymś fundamentalnym w kształtowaniu wizji poradnictwa powinny być zasady:

teologicznej motywacji, podmiotowości i aktualizacji⁸. To z zamysłu Bożego wobec małżeństwa i rodziny wynikać winny wszelkie działania pomocowe, wspierające i terapeutyczne duszpasterskiego poradnictwa.

Do natury małżeństwa i rodziny należy wielość relacji interpersonalnych, poprzez które każda osoba ludzka jest wprowadzona do „rodziny ludzkiej” (FC 15). Małżeństwo i rodzina jest wspólnotą osób, stąd wspólnotowość (komunia) winna być ich formą życia. Prawem miłości małżeńskiej jest wspólnota i uczestnictwo, a nie dominacja, stąd ideałem będzie zmierzanie do tworzenia owej wspólnoty⁹. Tutaj należy poszukiwać rozwiązań przecięcia wszelkich trudności pojawiających się na drodze wspólnego życia. Budowanie wspólnoty osób (*communio personarum*), umiejętność dostrzegania każdego członka wspólnoty w jego potrzebach i słabościach, w jego aspiracjach, realnych możliwościach, to pomoc każdemu w zrealizowaniu siebie. Zasadą i siłą takiej wspólnoty jest miłość. Małżeństwo i rodzina stanowią intymną komuniję życia i miłości (por. KDK 48)¹⁰.

Małżeństwo i rodzina stanowią komuniję, czyli zjednoczenie osób bardzo głęboko przenikające w głąb człowieka, a także zjednoczenie bytów autonomicznych, nieredukowalnych do niczego innego. Zatem podmiotowość warunkuje małżeństwo i rodzinę. Tylko ludzie wolni, świadomi, dojrzały i odpowiedzialni mogą tworzyć komuniję osób i znajdować w niej wszystko to, co jest potrzebne do jej rozwoju¹¹.

Można zatem stwierdzić, że *communio personarum* leży u podstaw powołania człowieka do małżeństwa, jego sakramentalności, jak i eklezjalnego wymiaru rodziny – „domowego Kościoła” – oraz poszukiwań ich praźródła w relacjach Osób Bożych w Trójcy Świętej¹². Stanowi to istotny element tzw. przesłanki większej wnioskowania pastoralnego, umożliwiając z jednej

⁸ Zob. J. W i l k. *Duszpasterstwo rodzin: zasady praktycznego działania*. „Homo Dei” 68:1998 nr 4 s. 99-105.

⁹ Zob. E. K a c z y Ń s k i. *Małżeństwo i rodzina jako komunija osób*. „Communio” 6:1986 nr 6 s. 3-17; S. B. G i r a l d o. *Małżeństwo jako wspólnota. Źródła trudności, stan aktualny i perspektywy na przyszłość*. „Homo Dei” 73:2003 nr 2 s. 50-63; J. K u ł a c z k o w s k i. *Komunia osób istotą jedności małżeńskiej w świetle Rdz 1-2*. „Poznańskie Studia Teologiczne” 20:2006 s. 17-26; E. S i e n k i e w i c z. *Osoba ludzka realizująca się w uczestnictwie*. „Ateneum Kapłańskie” 95:2003 s. 441-452.

¹⁰ W. K a w e c k i. *Nowy model rodziny*. „Homo Dei” 68:1998 nr 1 s. 70-71.

¹¹ E. O z o r o w s k i. *Małżeństwo jako komunija osób*. „Studia nad Rodziną” 6:2002 nr 2 (11) s. 142-143.

¹² Zob. W. C i c h o s z. *Miłość trynitarna jako fundament kształtowania relacji osobowych*. „Communio” 26:2006 nr 2 (152) s. 109-119.

strony precyzyjne definiowanie podstawowych pojęć dotyczących małżeństwa, a z drugiej – przez odniesienie do danych szczegółowych budowanie precyzyjnych programów pastoralnych. Nie ulega zatem wątpliwości, że jest centralnym pojęciem dla teologii praktycznej małżeństwa i rodziny¹³. Warto, aby to pojęcie stało się swoistą teologiczną dominantą, zasadą porządkującą wszelkie działania duszpasterskie na rzecz małżeństwa i rodziny, ze szczególnym uwzględnieniem duszpasterskiego poradnictwa.

Zgodnie z zasadą aktualizacji, wypracowaną przez duszpasterstwo rodzin, ważne staje się dążenie do tego, by duszpasterskie poradnictwo nie rozmiękało się z autentycznymi potrzebami i sytuacjami, jakie przeżywają obecnie małżeństwo i rodzina. Współcześnie człowiek nosi ogromne poczucie osamotnienia, izolacji, często charakteryzuje się brakiem właściwego poziomu dojrzałości, co w relacjach małżeńskich skutkuje zazdrością, konfliktami i zdradami. A to przecież w człowieku zapisane są odwieczne potrzeby tworzenia wspólnoty, nawiązywania kontaktów i relacji, rozwijania satysfakcjonującej komunikacji¹⁴. Wszystkie te elementy uwypuklają wartość relacji międzyludzkich.

b) *Relacja pomiędzy duszpasterstwem a poradnictwem i terapią*

Przez duszpasterstwo należy rozumieć oddziaływanie i posługiwanie typu religijnego instytucji Kościoła dla poszczególnych wiernych w celu doprowadzenia ich do zbawienia, czyli osiągnięcia wiecznej szczęśliwości. Jest to zatem aktywność Kościoła urzeczywistniająca w świecie współczesnym dzieło zbawcze Jezusa Chrystusa¹⁵. Jest to aktywność ewangelizacyjna całego Kościoła jako podmiotu działań duszpasterskich. Jego cele utożsamia się z celem zbawienia, tzn. z wyzwoleniem człowieka od zła grzechu i śmierci (aspekt soteriologiczny) oraz zjednoczeniem wszystkich w Bogu i wzajemnie ze sobą przez miłość (aspekt eschatologiczny)¹⁶. Duszpasterstwo polega więc na specyficznej służbie bądź indywidualnemu człowiekowi, bądź też różnym grupom ludzkim w niesieniu wielorakiej pomocy, zwłaszcza w dziedzinie duchowej¹⁷.

¹³ K. W o j a c z e k. *Communio personarum* podstawą teologii małżeństwa i rodziny. W: *Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele*. Red. A. Czaja, M. Marczewski. Lublin: TN KUL 2004 s. 443.

¹⁴ Zob. H. K i e r e ś. *Cywilizacja jako communio personarum*. W: tamże s. 41-54.

¹⁵ Z. P a w l a k. *Duszpasterstwo*. W: *Katolicyzm A–Z*. Red. Z. Pawlak. Poznań: Księgarnia św. Wojciecha 1982 s. 84.

¹⁶ Tamże s. 85.

¹⁷ M. W o l i c k i. *Duszpasterstwo a psychoterapia*. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2:1994 nr 2 s. 53.

Psychoterapia¹⁸, jak sama nazwa wskazuje, jest leczeniem ludzkiej psychiki. Można ją określić jako sztukę i naukę o leczeniu zaburzeń psychicznych i emocjonalnych oraz chorób psychicznych poprzez zrozumienie sposobu myślenia i reakcji emocjonalnych w celu uzyskania lepszej równowagi psychicznej. Jej celem jest reorganizacja osobowości pacjenta, zwłaszcza przekształcenie jego wadliwych postaw. Dzieje się to w wyniku uzyskania przez niego wglądu w siebie, w przyczyny swoich trudności, i ma prowadzić do uzyskania m.in. lepszego przystosowania do warunków środowiskowych i do większej umiejętności współżycia z otoczeniem¹⁹. Praca poradniana w swej specjalistycznej formie posługuje się metodami psychoterapeutycznymi.

Między duszpasterstwem a psychoterapią jest istotna różnica, która wymaga ścisłej linii podziału między tymi dziedzinami. Różnica, jaka zachodzi między psychoterapią a duszpasterstwem, polega na tym, że celem psychoterapii jest „uzdrowienie” ducha, zaś celem duszpasterstwa – uświęcenie ducha. Psychoterapia może co najwyżej przygotować człowieka do wewnętrznej przemiany, ale sama *metanoia* jest dziełem uświęcenia przez łaskę. Psychoterapia ma na celu uwolnić człowieka od zakłóceń psychicznych, od fiksacji, które nie pozwalają mu w pełni uczestniczyć w życiu społecznym. Duszpasterstwo z kolei ma na celu ukierunkowanie każdej osoby na wartość transcendentną. Zmierza ku temu, by zarówno osobę, jak i jej środowisko uświęcić przez kontakt z Bogiem. Twierdzenie, jakoby psychoterapia i duszpasterstwo ze sobą konkurowały lub też działały przeciw sobie, jest nieuzasadnione, wprost przeciwnie – psychoterapia może oddać cenne usługi duszpasterstwu²⁰.

Czymś fundamentalnym dla relacji pomiędzy duszpasterstwem a psychoterapią powinna pozostać komplementarna odrębność²¹. Należy więc zwrócić uwagę na niebezpieczeństwo pomieszania obu tych porządków i niedopuszczalności przekraczania kompetencji przez jedną czy drugą dziedzinę. Tak np. po stronie psychoterapii istnieje niebezpieczeństwo tłumaczenia wszystkiego w życiu psychicznym człowieka, także jego świadomych i wolnych dążeń, nieświadomością oraz chęcią usprawiedliwiania wszelkich win i niedociągnięć

¹⁸ Zob. A. K o m o r o w s k i. *Poradnictwo czy psychoterapia?* „Problemy Rodziny” 25:1986 nr 5 s. 35-38.

¹⁹ N. A u t t o n. *Żyją wśród nas. Opieka duszpasterska nad osobami z zaburzeniami psychicznymi*. Warszawa: PAX 1981 s. 161.

²⁰ A. N o w a k. *Psychoterapia w duszpasterstwie*. „Studia Theologica Varsaviensia” 13:1975 nr 1 s. 149-150.

²¹ Zob. J. P r u s a k. *Pastoralne podejście do osób dotkniętych traumą. Religia i psychoterapia w dialogu*. „Studia Bobolanum” 1:2003 s. 147-160.

moralnych stłumionymi kompleksami i podświadomymi mechanizmami. Po stronie duszpasterstwa niebezpieczne staje się ujmowanie wszystkich zaburzeń psychicznych jako skutków winy moralnej bądź też ignorowanie lub lekceważenie istnienia pewnych schorzeń psychicznych, które domagają się często specjalistycznej opieki i leczenia²².

c) *Koncepcja człowieka*

Postępowanie doradcy, realizujące zasadę komplementarnej odrębności, jest również konsekwencją przyjmowanych założeń antropologicznych²³. Duszpasterskie poradnictwo, aby mogło realizować swoje zadania, powinno opierać się na integralnej i realistycznej koncepcji człowieka. Taką koncepcję w najpełniejszym stopniu prezentuje antropologia biblijna, ukazująca człowieka jako osobę będącą w relacji do Boga i innych osób, tworzącą pełną *communio personarum*. Bycie osobą oznacza pozostawanie kimś świadomym siebie i swojego powołania. Oznacza życie w sposób wolny i odpowiedzialny oraz coraz głębsze poznawanie i dojrzałe kochanie siebie i innych osób: Boga i ludzi. Jednocześnie jest to przyjmowanie, że bycie człowiekiem oznacza również słabość oraz zdolność do przekreślenia swego rozwoju, a także wywoływanie wewnętrznych i zewnętrznych konfliktów, zawężenie pragnień i aspiracji, zniekształcenie hierarchii wartości, uzależnienie się od ludzi, rzeczy czy substancji chemicznych. Człowiek będąc ograniczony w swej świadomości i wolności, może podejmować błędne decyzje, przynoszące szkody jemu i osobom żyjącym z nim w relacjach. W takiej sytuacji, aby przezwyciężyć swoje ograniczenia, aby żyć w większej wolności, miłości i świętości, potrzebuje on Zbawiciela. Taka antropologia biblijna jest integralna i realistyczna, gdyż z jednej strony ukazuje ona wyjątkowość i złożoność człowieka, który doświadcza siebie poprzez swoją cielesność i psychikę, poprzez wrażliwość moralną i duchową, poprzez więź z Bogiem, z samym sobą i bliźnim. Z drugiej strony odśłania ona ludzką słabość i grzeszność, wewnętrzne zranienia i konflikty. Dzięki swej wszechstronności i realistycznemu naświetleniu tajemnicy człowieka, istniejącego zawsze w relacji antropologia biblijna daje możliwość pełnego zrozumienia go i udzielania mu adekwatnej i skutecz-

²² W o l i c k i. *Duszpasterstwo a psychoterapia* s. 57.

²³ Zob. B. de B a r b a r o. *Po co psychoterapii postmodernizm?* „Psychoterapia” 2007 nr 3 s. 5-14; B. P a r y s i e w i c z. *Postmodernizm a chrześcijańska duchowość rodziny*. „Problemy Rodziny” 39:1999 nr 5 s. 17-24; S. A. C z e r n i a j e w a. *Samorealizacja osobowości a chrześcijańska pomoc psychologiczna*. „Warszawskie Studia Teologiczne” 28:2005 s. 281-294.

nej pomocy²⁴. Kryterium wartości i skuteczności danej pomocy okazywanej człowiekowi stanowi jej ukierunkowanie na dojrzałą postawę wobec cielesności, myślenia, emocjonalności i religijności²⁵. Świadomość doradcy duszpasterskiego oparta na antropologii biblijnej pozwala pozostawać mu osobą otwartą, rozumiejącą i wspierającą tych, którzy poszukują pomocy w rozwiązywaniu swoich trudności życiowych.

2. PRAKTYCZNE WSKAZANIA DLA FUNKCJONOWANIA PORADNICTWA MAŁŻEŃSKO-RODZINNEGO W DIECEZJI

a) *Zastosowanie zasady komplementarnej odrębności w praktyce poradnianej*

Dla zachowania komplementarnej odrębności duszpasterskie poradnictwo, wypełniając swe cele, musi posługiwać się jedynie metodami i technikami naturalnymi, oferowanymi przez dany kierunek psychoterapii. Pozostając na służbie duszpasterstwa, przygotowuje osoby przeżywające różnego rodzaju trudności życiowe do tego, by mogły stać się bardziej aktywnymi podmiotami procesu zbawczego. Pracując jedynie na gruncie naturalnym i posługując się narzędziami naturalnymi (psychoterapeutycznymi), uzdalnia człowieka do przyjęcia łaski Bożej, która dokonuje jego uświęcenia. Zatem duszpasterskie poradnictwo tylko w szerokim rozumieniu wpisuje się w działalność duszpasterską. Polega na wypełnianiu jedynie funkcji usprawniającej. Nie powinno być rozumiane jako przestrzeń dla realizacji funkcji dopełniającej, która wynika z natury sakramentu kapłaństwa.

Powyższe rozważania implikują następujące wskazania dla duszpasterskiego poradnictwa: 1) doradcami duszpasterskimi mogą być zarówno osoby świeckie, jak i duchowne; 2) osoby duchowne dla zachowania integralności i jakości procesu doradzania nie mogą wobec wspomaganych osób pełnić żadnej innej działalności duszpasterskiej, w tym także sakramentalnej; 3) w prowadzonym procesie doradzania wykorzystywane są jedynie modele i techniki psychoterapeutyczne oraz poradniane; 4) wszelkie odstępstwa od powyższych założeń skutkują obniżeniem jakości wspomaganie osób w procesie doradczym oraz zwiększeniem obciążeń nakładanych na doradcę.

²⁴ M. D z i e w i e c k i. *Antropologiczne podstawy poradnictwa psychologiczno-religijnego*. „Studia nad Rodziną” 5:2001 nr 1(8) s. 163-164.

²⁵ Por. M. D z i e w i e c k i. *Antropologiczne podstawy poradnictwa psychologiczno-religijnego*. „Studia Pelplińskie” 34:2004 s. 313-321.

Można zatem sformułować wniosek, że poradnictwo duszpasterskie może prowadzić, przygotowywać do skorzystania z kierownictwa duchowego lub innych form oddziaływań duszpasterstwa zwyczajnego. Jednak dla dobra samego doradcy, osób radzących się, procesu doradzania, a następnie dynamiki kierownictwa duchowego trzeba, aby kierownikiem duchowym została już inna osoba niż doradca²⁶. Konieczny staje się zatem rozdział tych dwóch dziedzin wspierania osoby potrzebującej pomocy. Takie postępowanie staje się wyrazem odpowiedzialności osób sprawujących opiekę w zakresie poradnictwa pastoralnego i kierownictwa duchowego. Jednoznaczny rozdział tych dwóch typów działań nie przekreśla możliwości współpracy pomiędzy doradcą pastoralnym a kierownikiem duchowym czy duszpasterzem.

Takie ujęcie duszpasterskiego poradnictwa domaga się zdefiniowania jego działań jedynie na gruncie naturalnym, które ma stanowić przygotowanie dla działań nadprzyrodzonych łaski Bożej. Jednoznacznie zatem wymagane jest dookreślenie zakresu działań doradczych tylko na poziomie relacji międzyludzkich. Odnowienie i usprawnienie tych relacji między małżonkami lub w rodzinie dzięki działaniom poradnianym z samej istoty zaowocuje umocnieniem funkcji zbawczej. Jest ona bowiem zawarta pośród małżonków we wzajemnym obdarowywaniu się sakramentem małżeństwa. W ten sposób zabezpieczona pozostaje funkcja usprawniająca poradnictwa duszpasterskiego, a jednocześnie niezagrożona pozostaje podmiotowość małżonków i rodziny oraz realizacja funkcji dopełniającej, zawierającej się w zwyczajnych działaniach duszpasterskich.

Z powyższego powodu osoby podejmujące się pracy w duszpasterskim poradnictwie małżeńskim powinny mieć uformowaną świadomość, że są one wpisane w szeroko rozumiany proces zbawczy, jakiego doświadczają sakramentalne małżeństwa i do którego zostały powołane przez Boga. A choć sami bezpośrednio nie korzystają z żadnych metod nadprzyrodzonego posługiwania duszpasterskiego, to dzięki procesowi doradzania dają szansę małżonkom na właściwe wykorzystanie zbawczych potencjałów zawartych w każdej sakramentalnej relacji małżeńskiej. Ta świadomość jaskrawiej odróżnia doradców duszpasterskich od świeckich terapeutów.

Jednoznacznie trzeba podkreślić, że duszpasterskie wychylenie tego ujęcia nie może w żaden sposób przekładać się na zakłócenie neutralności doradcy pracującego w poradni. Świadomość doradcy o jego uczestnictwie w procesie

²⁶ Por. H. K r z y s t e c z k o. *Poradnictwo duszpasterskie. Teoria i praktyka rogeriańskiego kontaktu pomocnego*. Katowice: „Powiernik Rodzin” 1998 s. 107.

zbawczym związana jest z jego strukturą wartości, która nie może bezpośrednio przekładać się na podejmowane rozmowy z małżonkami, a tym bardziej kształtować jego postawę oceniającą. Chodzi tu zatem o neutralność doradcy w sensie pozytywnym, która jest przyjmowana ze względu na dobro procesu doradzania, a nie jest postrzegana jako konieczność rugowania własnej hierarchii wartości.

Pomoc w budowaniu lub odnowieniu silnej, zdrowej relacji małżeńskiej i rodzinnej staje się centralnym założeniem takiego ujęcia poradnictwa, które zbieżne jest z powszechnym przekonaniem o wiodącej roli małżeństwa w tworzeniu szczęśliwych i zbawiających się wspólnot rodzinnych.

b) *Profesjonalizacja poradnictwa małżeńsko-rodzinnego w diecezji*

Profesjonalizacja duszpasterskiego poradnictwa małżeńsko-rodzinnego jest trudnym procesem. Wynika to z ekonomicznych uwarunkowań funkcjonowania struktur duszpasterskiego poradnictwa. W większości dotychczas istniejących poradni duszpasterskich aktywność doradców jest najczęściej ich pracą dodatkową lub wolontariatem. W wielu poradniach trudno więc mówić o zespole doradców, który aktywnie ze sobą współpracuje i wspiera się wzajemnie swą wiedzą, doświadczeniem i emocjami. Tworzenie takich zespołów jest pracą obliczoną na wiele lat, wymagającą długofalowej strategii finansowania. Pojawia się zatem kluczowe pytanie: jak poradnie mają być utrzymywane i finansowane? Pośrednio jest to również pytanie: czy wizyty w poradni mają być płatne czy nie? Są to delikatne zagadnienia, ale wymagają one całościowych i spójnych decyzji i rozwiązań w perspektywie całego Kościoła katolickiego w Polsce.

Budowanie zespołu pracującego w poradni oznacza w praktyce kilkuletni czas przygotowań poszczególnych doradców. Jednak zgodnie z prowadzoną praktyką, osoby po podstawowym przygotowaniu mogą podejmować pracę doradcą w poradniach, a dalszy tok szkolenia prowadzić już jako członkowie danego zespołu doradczego. Takie wzrastanie zespołu ostatecznie sprzyja większej profesjonalizacji i skuteczności wspólnego działania.

Następnym zagadnieniem jest organizacja pracy w poradni duszpasterskiej. Swego rodzaju *optimum* jest taka organizacja pracy poradni (szczególnie diecezjalnej), umożliwiająca jej funkcjonowanie przez cały tydzień, gdzie zgłoszenia przyjmowane są np. od godz. 9.00 do 20.00, której sekretariat ustala terminy przyjęć klientów dla całej grupy różnych specjalistów. Dzięki temu praca w poradni przyjmuje charakter spokojnego oddziaływania i już na

tym etapie niesie wartości terapeutyczne – odzyskiwania u klientów spokoju i nadziei na otrzymanie odpowiedniego wsparcia.

Przejawem owej spójnej organizacji są także regularne spotkania zespołu tworzącego poradnię na „odprawie – konsultacji”, w czasie której powstaje możliwość wspólnego omawiania nowych przypadków, problemów w pracy z klientami, na jakie natrafili poszczególni doradcy, pracując pojedynczo, w koterapii czy też wspólnie z zespołem terapeutycznym²⁷.

Pewnym *novum* staje się prowadzenie spotkań małżeńskich lub rodzinnych przez parę doradców. Korzyści wynikające z takiej formy spotkań pojawiają się wówczas po stronie osób poszukujących pomocy, gdyż para koterapeutów pracująca z małżeństwem daje większą gwarancję przewycięzania oporów podczas procesu doradzania. Plusy można dostrzec i po stronie doradców. Ich współpraca, dzielenie się spostrzeżeniami, zachowanie większej neutralności, ubogaca proces doradzania oraz odciąża ich od jednoosobowej odpowiedzialności za przebieg procesu doradzania.

Obok organizacji toku pracy duszpasterskiego poradnictwa małżeńskiego istotnego znaczenia nabierają również warunki, w jakich jest ona prowadzona. Często w polskich warunkach stanowią one również „piętę achillesową”, słaby punkt w funkcjonowaniu poradnictwa pastoralnego. Warto, by budynek, w którym mieści się poradnia, nie miał innego, dodatkowego zadania, a w całości służył jedynie celom na rzecz wspierania małżeństwa i rodziny. Dla prowadzenia spotkań ważne staje się również doposażenie poradni w lustra weneckie lub system kamer dla swobodnego i właściwego funkcjonowania zespołu terapeutycznego.

Dla harmonijnego rozwoju umiejętności doradców pastoralnych nieodzowne staje się w procesie szkolenia, ale i potem w praktyce codziennej pracy, poddawanie się superwizji. Powinna ona dotyczyć pracy zarówno pojedynczego doradcy, jak i całego zespołu. Superwizja staje się wówczas płaszczyzną omówienia problemów doradcy z kimś trzecim, dla pełniejszego zrozumienia i wyjaśnienia sytuacji obciążonej trudnościami w kontakcie z klientami i w złagodzeniu tak powstającego napięcia lub oporu przed zmianą²⁸.

Rozwijanie duszpasterskiego poradnictwa małżeńsko-rodzinnego domaga się jego profesjonalizacji. Ten wymóg jest również obciążony pewnym utrudnieniem. Wynika on z utrwalonej mentalności Kościoła w Polsce, opartej na

²⁷ Por. E. S u j a k. *Poradnictwo małżeńskie i rodzinne*. Katowice: Księgarnia św. Jakuba 1988 s. 30.

²⁸ Tamże s. 47.

dość długiej tradycji, która zakłada, że aktywność osób świeckich jest formą ich apostołatu i jako taka powinna być bezpłatna. Pogląd ów ma wieloletnie zakorzenienie. Jednak zachodzące współcześnie przemiany społeczne, ich prędkość oraz dogłębność, stanowią dla Kościoła wyzwanie. Jedną z adekwatnych i właściwych dróg wychodzenia Kościoła w Polsce ku potrzebom małżeństwa i rodziny jest właśnie profesjonalizacja poradnictwa. Jeśli wynikające z tych rozwiązań wsparcie finansowe stanowi dla wspólnoty Kościoła zbyt duże obciążenie, to jedną z możliwości jest nawiązywanie współpracy z różnymi organizacjami pozarządowymi oraz jednostkami samorządowymi.

*

Przedstawione powyżej rozważania na temat duszpasterskiego poradnictwa małżeństwo-rodzinnego w diecezjach Kościoła katolickiego w Polsce jasno ukazują jego blaski i cienie. Uwidacznia się potrzeba dalszych teoretycznych ustaleń dla dopracowania teologicznej wizji duszpasterskiego poradnictwa, a także praktycznego modelu jego funkcjonowania. Ważnym wskazaniem na tej drodze staje się teologiczna kategoria *communio personarum*. Wydaje się także, że zasada komplementarnej odrębności w sposób oryginalny porządkuje relację między działaniem naturalnym i nadprzyrodzonym wpisanym w istotę oddziaływań poradnictwa duszpasterskiego. Bez wątpienia znakiem czasu i głęboką potrzebą jest dalsza profesjonalizacja duszpasterskiego poradnictwa małżeństwo-rodzinnego w diecezjach.

BIBLIOGRAFIA

- A u t t o n N.: Żyją wśród nas. Opieka duszpasterska nad osobami z zaburzeniami psychicznymi. Warszawa: PAX 1981.
- C i c h o s z W.: Miłość trynitarna jako fundament kształtowania relacji osobowych. „Communio” 26:2006 nr 2 (152) s. 109-119.
- C z e r n i a j e w a S. A.: Samorealizacja osobowości a chrześcijańska pomoc psychologiczna. „Warszawskie Studia Teologiczne” 28:2005 s. 281-294.
- D z i e w i e c k i M.: Antropologiczne podstawy poradnictwa psychologiczno-religijnego. „Studia Pelplińskie” 34:2004 s. 313-321.
- d e B a r b a r o B.: Po co psychoterapii postmodernizm? „Psychoterapia” 2007 nr 3 s. 5-14.
- G i r a l d o S. B.: Małżeństwo jako wspólnota. Źródła trudności, stan aktualny i perspektywy na przyszłość. „Homo Dei” 73:2003 nr 2 s. 50-63.

- K a c z y ń s k i E.: Małżeństwo i rodzina jako komunია osób. „Communio” 6:1986 nr 6 s. 3-17.
- K i e r e ś H.: Cywilizacja jako communio personarum. W: Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele. Red. A. Czaja, M. Marczewski. Lublin: TN KUL 2004 s. 41-54.
- K o m o r o w s k i A.: Poradnictwo czy psychoterapia? „Problemy Rodziny” 25:1986 nr 5 s. 35-38.
- K r z y s t e c z k o H.: Poradnictwo duszpasterskie. Teoria i praktyka rogeriańskiego kontaktu pomocnego. Katowice: „Powiernik Rodzin” 1998.
- K u ł a c z k o w s k i J.: Komunია osób istotą jedności małżeńskiej w świetle Rdz 1-2. „Poznańskie Studia Teologiczne” 20:2006 s. 17-26.
- N o w a k A.: Psychoterapia w duszpasterstwie. „Studia Theologica Varsaviensia” 13:1975 nr 1 s. 143-155.
- O z o r o w s k i E.: Małżeństwo jako komunია osób. „Studia nad Rodziną” 6:2002 nr 2 (11) s. 129-149.
- P r u s a k J.: Pastoralne podejście do osób dotkniętych traumą. Religia i psychoterapia w dialogu. „Studia Bobolanum” 1:2003 s. 147-160.
- S i e n k i e w i c z E.: Osoba ludzka realizująca się w uczestnictwie. „Ateneum Kapłańskie” 95:2003 s. 441-452.
- S u j a k E.: Poradnictwo małżeńskie i rodzinne. Katowice: Księgarnia św. Jacka 1988.
- S z e w c z y k W.: Poradnictwo rodzinne – osobowy kontakt pomocny. „Homo Dei” 69:1999 nr 1 s. 52-61.
- W i l k J.: Duszpasterstwo rodzin: zasady praktycznego działania. „Homo Dei” 68:1998 nr 4 s. 99-105.
- W i l k J.: Miłować rodzinę. O naszym duszpasterstwie rodzin krytycznie. „Homo Dei” 67:1997 nr 5 s. 50-64.
- W o j a c z e k K.: Communio personarum podstawą teologii małżeństwa i rodziny. W: Communio w chrześcijańskiej refleksji o Kościele. Red. A. Czaja, M. Marczewski. Lublin: TN KUL 2004 s. 433-443.
- W o l i c k i M.: Duszpasterstwo a psychoterapia. „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 2:1994 nr 2 s. 53-62.

PORADNICTWO MAŁŻEŃSKO-RODZINNE W DIECEZJI

S t r e s z c z e n i e

Ze względu na wciąż rosnącą liczbę osób, małżeństw i rodzin potrzebujących wsparcia *Dyrektorium Duszpasterstwa Rodzin* Kościoła katolickiego w Polsce wskazało na potrzebę tworzenia i rozwijania sieci poradni parafialnych, rejonowych i diecezjalnych. Artykuł prezentuje funkcjonowanie poradnictwa małżeńsko-rodzinnego w diecezjach, przybliża historyczne uwarunkowania powstania oraz dokonuje aktualnej jego charakterystyki. Omawia zasadnicze problemy tego poradnictwa z perspektywy teoretycznej i praktycznej. Wskazuje na potrzebę dalszego profesjonalnego jego rozwoju, tak by poradnictwo małżeńsko-rodzinne mogło się harmonijnie rozwijać i skuteczniej przychodzić z pomocą wszystkim potrzebującym osobom, małżeństwom i rodzinom.

Słowa kluczowe: poradnictwo małżeńskie, poradnictwo rodzinne, duszpasterstwo rodzin.